
ARMENIA magyar-örmény havi szemle (Szamosújvár) 1890 december

Miben állott őseink eretneksége?

Ez oly speciális kérdés, a melyre adandó kimerítő válasz végett még a legnagyobb terjedelmű egyháztörténeti művekben is hiába lapozgatunk. Annyit tudunk, hogy 1672-ben Erdélybe költözött őseink, miként a velünk e hazában élő görög nemegyesült honfitársaink is, eretnekek voltak s bevándorlásuk után csak pár év múlva, a leáldozó XVII. század végén egyesültek a római kath. anyaszentegyházzal, melynek - maguk a széleskiterjedésű erdélyi megyét bölcsen kormányzó egyházfejedelmek meglepően egybehangzó véleménye szerint is - jelenleg kivétel nélkül oly tántoríthatatlan hívei. Tehát az örmények *eretnekek* voltak, s ennyi az egész, a mivel hazánkba költözött kedves véreinknek vallását illetőleg beérnünk kell. Kevés ugyan, s fölötte szűkmarkú egy oly dicső múlttal bíró nemzet ősi hazájában átélt aranykorszakára következő s több századot felölelő hanyatlás korának vallására vonatkozólag e válasz; de az egyházirók e kérdést, mint szerintük fölötte parányit, figyelmen kívül hagyták, papjaink pedig - az örmény papok - nem foglalkoztak azzal, nehogy önhibájukon kívül az eretnekséggel való kaczerködés bűnébe essenek s így a római egyházzal fennálló s előreláthatólag örök időkre szóló egyesülésük őszintének ne tűnjék fel. Örmény testvéreink hazai történetének s lánglelkű apostolunk, *Virzirescus Oxendius* által a római egyházzal ünnepélyesen bevégzett uniónak első korszakában e kérdést még tisztázni lehetett volna, ma már azonban ez teljesen lehetetlen lenne, ha a főváros egyik legnevezetesebb könyvtára, a múlt füzetünkben is dicsőített tudomány-egyetemi „*Errores Ecclesiae Armeniae*” cím alatt Hevenesi, a tudós jezsuita s páratlan kutató kéziratái között egy iratot gondosan nem őrizne, melyet a lefolyt nyáron a hely színen huzamosabb ideig végzett buvárlatai alatt csekélységgem ragadott ki a feledékenység pora alól s mely gyermeki egyszerűséggel és az egyházhoz való páratlan ragaszkodás mesterkéletlen, de annál vonzóbb színeivel ecseteli mindazon egyes pontokat, melyekben őseink a római egyház tévmentes szent tanaitól eltértek s ez által az egyház, a gondosan szerető anya karjaiból menekülve az ellentáborot képező eretnekek - fájdalom - nem kis számát növelték.

E rövid bevezetés után engedjék meg tisztelt olvasóim, hogy szólaltassam meg általam napfényre hozott iratomat, melyet ezennel hű fordításban bemutatok:

Az örmény egyház tévelyei.

1. „Az örmény egyház a *chalczedoni negyedik egyetemes (oecumenicus) zsinatot* nem csak *el nem ismeri*, hanem mi több még a fölött ünnepélyes átkot is mond s szent énekeiben illetén istentelen és káromló szavakkal illeti azt: Megtagadta az Urat a chalczedoni zsinat, jóllehet a szent atyák gyökerének szép bokra megtermette a hit virágát, Krisztus páratlan tanúját, szent Dioszkurt, ki ellenmondva a zsinat határozatainak átkot szórt Leo pápára és az ő gyűlöletes levelére.*

Ezen megvetendő énektől ugyan a galabi örmény egyház csarnokai egy ideig nem visszhangzottak, de csak azért, hogy később az annál megszokottabbá válják.

2. Részleges hitvallásukban, melyet nagyobb ünnepeken, különösen a nagyböjt egyes vasárnapjain s valahányszor a keresztség, házasság és egyházi rend szentségeit kiszolgáltatták, az örmények a templomban ünnepélyesen elmondani szokták, *Krisztusnak csak egy természetéről* tesznek említést mondván: „Hiszünk Krisztus egy személyében, egy fajában és egy természetében”; vagy szertartáskönyveik szavaival élve: „Hiszünk az egy természettel egyesült személyben”. Ami pedig e tévtanukat még kétségtelenebbé teszi, az azon körülmény, hogy a szövegben „az egy természettel” szavakat a hatodik esettel (in sexto casu) fejezik ki s így más értelme az idézett szavaknak nem lehet, mint az, hogy Krisztusban az egyesülés az egyik természet rovására történt, az az a két természetből egy lett. Már pedig ez Krisztus isteni és emberi természetét teljesen összezavaró Eutyches tana.**

E tévtannak adnak az örmények akkor is kifejezést, midőn idézett énekükben ily szavakkal élnek: „A megtapintható ige a testben test nélkül lett testté s a két természet egygyé”.***

A mi pedig az egyházaikban naponként olvastatni szokott szentek életét illeti, gyakran hangsúlyozva van abban, hogy mindazok, kik a Krisztusnak két természetéről szóló tant elfogadják, egyházi átokkal sújtattak és sújtatnak s gyakran káromló szavakban tör ki az a chalczedoni zsinat, szent Leo pápa,

Marczianus császár s hitvese Pulcheria, mint olyanok fölött, kiknek kezdeményezésére s parancsára ült össze az említett zsinat. Ozni János, az eretnek tan főtámaszának pedig, mint a legszentebb férfiúnak életét olvassák.

3. *A szent mise kánonjában is említést tesznek* ez utóbbiról (Odzni Jánosról), nem különben az *eutychianusok három legfőbb vezérférjéről*, úgymint a szerzetes Barsanusról, Dioszkur egykori legmeghittebb emberéről, mint olyanról, ki a február elsején olvastatni szokott martyrologiumi szakaszuk szerint a khalcedoni zsinat leghevesebb ellensége volt s a Krisztus két természetéről szóló tanról hallani sem akart, sőt annak híveit átkokkal tetézte; azután Odzni Jánosról és Dattevi Gergelyről, kik egész életükben szívvel - lélekkel a római szent egyház és annak isteni hite ellen küzdöttek.

4. Ugyancsak az örmény hitvallásban egy más tévtan is előfordul, a mennyiben az örmények hite szerint a felfeszített isteni Üdvözítő a pokolban az elkárhozott lelkeknek nemcsak hirdette szent tanát s azokat onnan kiszabadította, hanem egyszersmind *poklot le is rontotta* s azt teljesen megszüntette.

5. Az örmények néha állat-áldozatokkal is kedveskednek Istennek, nagycsütörtökön pedig dívik náluk a *lábmosás*, mint az utolsó kenet szentségének helyettesítője.

6. A kehelybe a szentmisében *csak bort öntenek*, de vizet nem, nehogy ez által a Krisztus két természetére vonatkozó tant elfogadni s annak helyességét elismerni látszassanak.

Ezek az örmények tévtanai, melyekhez néhány ferde szokás is járul. Sok helyen ugyanis a keresztség szentségének kiszolgálásakor a szentség alakját**** háromszor ismétlik s ugyanez alkalommal a megkeresztelt kisdedit nemcsak a bérmálás szentségében részesítik, hanem meg is áldoztatják. Az oltáriszentséget nem elzárt helyen, hanem, a mi igen gyakran előfordul, nős papjaik saját lakszobáikban maguknál tartogatják. S mi természetesebb, hogy ily esetekben nem részesül a legméltóságosabb oltáriszentség az őt megillető tiszteletben. A 15-16 éven alul levő gyermekek az Úr asztalához minden nehézség nélkül járulhatnak a nélkül, hogy a bűnöktől beszennyezett lelküket a gyónás szentségének felvétele által előbb megtisztították volna.

Gyónásuk nem bír az egyház által előírt kellékekkel, mert a bűn nemeinek és számának elősorolását szükségesnek nem tartják. Nős férfiú neje életében második házasságra is léphet, csak a török vallásra ne térjen át."

Eddig szól iratunk, melynek megértéséhez néhány megjegyzést kell fűznöm.

Eutyches, egy konstantinápolyi zárda archimandritája, az ötödik század közepén azon tévtannal lépett föl, hogy Krisztusban csak egy természet volt, miután az emberi természet az istenivel egyesülve ebben mintegy fölolvadt és eltűnt, miként egy csepp méz a tengerben, vagy egy kis viasz a tűzben egészen nyomtalanul elenyészik. Bár e tévtant a Flavian konstantinápolyi patriarkha elnöklete alatt 448-ban Konstantinápolyban tartott synodus kárhoztatta s Eutychest, mint tévtan hirdetőt állásától megfosztotta, az új tan hatalmas pártfogókra talált, különösen az iratunkban annyiszor említett és magasztalt Dioszkur alexandriai patriarkha személyében, ki a tévtant teljesen magáévá téve annak az ő elnöklete alatt Epehusban 449-ben tartott gyűlés után számos párthíveket szerzett s messzeterjedő hatáskörében azt annyival is inkább kizárólagos érvényre emelte, mert a római pápa, a nagy Leo, minden törekvése a Dioszkurt dédelgető keletrómai császári udvar beavatkozásán hajótörést szenvedett. Így terjedt a szánandó tévtan, mely nemsokára lángtengerbe borította a hittani szörszálhasogatásokban különben is gyönyörködő keletrómai birodalmat. Más fordulatot adott azonban az ügynek az Eutychest és Dioszkurt pártoló II. Theodosius császárnak 450-ben váratlanul bekövetkezett halála, mely Leo pápának s az elhunyt császár nővérének, az egyház látható feje előtt meghajló Pulcheria császárnőnek, Marczianus császár hitvesének lehetővé tette, hogy az amerikai prairek égéseként terjedő baj megszüntetésére az egyetemes zsinatot, 451-ben Chalcedonba egybehívassák. E zsinat csakugyan érvényre emelte az egyház Krisztus két természetére vonatkozó tanát, elvetette a monophysiták, azaz Eutyches nézetét s kimondta, hogy a megtestesült Jézus Krisztus valóságos Isten és egyszersmind valóságos ember, azaz Istenember, azért is *két természet: isteni és emberi*, ugyanily kétféle akarat is, de személy csak egy és pedig isteni van benne.

Az egyház ezen itt kimondott tanának helyessége fölött legmeggyőzőbben érvel a hippói püspök, Szent Ágoston, erre vonatkozólag (Tract. 28 in Joannem) ezeket írván: "Az isteni Üdvözítő mindig úgy lépett föl, miszerint hinni kellett, hogy ő Isten és ember. Jézus eljárásairól szólva, esetről esetre arról tesz

bizonyoságot, hogy Jézus Krisztus Isten is, ember is egy személyben. Bethlehemben születik mint ember, s angyaloktól imádtatik is mint Isten; a napkeleti bölcsektől ajándékaikat fogadja mint ember, imádásukat mint Isten; tizenkét éves korában fölmege a templomba mint ember, ugyanott az írások értelmét magyarázza a zsidó tudósok nagy ámulására mint Isten; - negyven napig böjtöl s megéhezik mint ember, ugyanakkor angyalok szolgálnak neki mint Istennek; - a kánai menyegzőn vendégképpen ül a meghívottak között mint ember, ugyanakkor az „egy szükségéről” beszél Máriának s a vizet borrá változtatja mint Isten; - könnyez Lázár halála fölött mint ember s föltámasztja halottaiból őt mint Isten; - a viharhányta hajóban fáradtan aluszik mint ember, ugyanakkor a szélvésznek parancsol mint Isten; - az utolsó vacsorát elkölti tanítványaival mint ember, ugyanakkor a kenyeret és bort teste- és vérévé változtatja mint Isten; - az olajfák hegyén vért izzad aggodalmaiban mint ember, ugyanott meggyógyítja Malchus levágott fülét mint Isten; - a kereszten szenved, vérzik, szomjazik, meghal mint ember, ugyanakkor a napot elsötétíti, a sziklákat megrepesztí, a földet megrengeti, a sírokat megnyitja s a halottakat feltámasztja mint Isten; - a sírban nyugszik testével mint ember, ugyanakkor a jámborul elhaltak lelkeit megy a limbusból a mennyekbe vezetni, majd önerejéből föltámad halottaiból mint Isten. Mint Isten mondja magáról: "Én és az Atya egy vagyunk" (Ján. X. 30.); mint ember szól, midőn ugyanott állítja magáról: „Az Atya nagyobb nálam" (Ján. XIV. 28.). S valóban - így folytatja ugyanazon szent püspök***** - ha képes az isteni mindenhatóság és bölcsesség az ember alkotásánál naponként azt tenni, hogy a lélek egyesülése által a testtel egy személy, egy ember; bizonyára képes volt az isteni és emberi természet illetően egyesülését egyszer, az emberiség megváltására az ő egyszülött fiában is eszközölni."

E szent tan ellenkezőjét hirdette Eutyches s ennek el nem fogadása volt tehát, miként a keleten élő legtöbb keresztény népeknek, úgy örmény őseinknek is századokon keresztül legfőbb tévelye, melyre a többi kisebb-nagyobb hitbeli eltérések mint központra vihetőek vissza. E tévtan padig ősi hazánkban annál szilárdabb gyökeret vert, mert a hódító perzsák minden lehetőt elkövettek, hogy az örmény nemzet s a keletrómai birodalom közötti szakadást megérleljék.

Dr. Temesváry János
az aradi királyi főgymnasium tanára

* E levél alatt I. Leo pápának Flavian konstantinápolyi patriarkhához intézett azon levele értendő, melyben az egyház feje kárhoztatja Eutyches tanát s az az ellen küzdő patriarkhát további kitartásra buzdítja.

** A keleti egyházban huzamosabb ideig virágzó tévtant monophysita névvel szokták az egyházi történetírók jelölni.

*** Vagy a szöveg szavait használva: „Verbum palpabile in corpore sine corpore fit corpus et una natura ex duabus"

**** A keresztség szentségének alakja (forma) alatt a szentség kiszolgáltatásakor használtatni szokott ezen szent igék "Én téged keresztellek az Atyának és Fiúnak és Szent-Lélek Istennek nevében. Amen" értendők.

***** S. August Epist. 137 ad Volus c. 3.

Híradó

Köszönetnyilvánítás

Megköszönjük a XIII. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzatnak, hogy a Fővárosi Örmény Klub működéséhez és az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek kiadásához 250 ezer Ft-al hozzájárult.

Megköszönjük a IX. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat 100 ezer Ft-os céladományát, amelyet az Erzsébetvárosi Örmény Szertartású Római Katolikus Templomunk felújítása céljára az Örmény Alapítvány számára szán. A pénzádományt eljuttatjuk a címzetthez.

Megköszönjük a XI. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat 200 ezer Ft-os adományát, amelyet a Fővárosi Örmény Klub működéséhez juttatott.

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület.

December 16-án mutatkozott be hivatalosan is a kolozsvári roma fiatalokból és egyetemistákból álló „ROMANO SUNO” néptáncsoport. A bemutatón jelen volt Boros János, Kolozsvár alpolgármestere mellett *Sebesi Karen Attila* is, aki a Magyarörmények Romániai Szövetsége részéről köszöntötte az egybegyűlteket és a MÖRSZ különdíjával tüntette ki ALINA LACATUS-t, akit az egybegyűlték a roma bál királynőjévé választottak. Beszédében Sebesi Karen Attila külön kiemelte a kettős identitásúak (mint amilyenek maguk a román- és magyarajkú cigányok is!) kiemelt szerepét a román társadalomban.